

-----
*Навчально-
методичне
забезпечення*

З. В. ЯРЕМАК

АГРАРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Методичні вказівки
для підготовки до семінарських (практичних)
занять
студентів заочної форми навчання**

**Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

Навчально-науковий юридичний інститут

З. В. ЯРЕМАК

АГРАРНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Методичні вказівки
для підготовки до семінарських (практичних)
занять
студентів заочної форми навчання**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма Право
Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право

Івано-Франківськ, 2020

ББК 67.9(4УКР)

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 2 від 29.10.2020 року)

Рецензенти:

Кобецька Надія Романівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Олійник Оксана Степанівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Яремак З. В. Аграрне право України. Методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів заочної форми навчання. Івано-Франківськ: Навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2020. 30 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни «Аграрне право України», підготовки до здачі іспиту. В посібнику викладені: програма курсу, завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що сприятимуть підготовці до занять, перелік питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольних питань для перевірки знань, практичних завдань. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.09.2020 р.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Яремак З. В., 2020

© ПНУ ім. В. Стефаника, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1	
Тема. Державно-правове регулювання сільського господарства	14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2	
Тема. Правове становище сільськогосподарських товариств та їх об'єднань	18
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3	
Тема. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств	22
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4	
Тема. Договірне регулювання аграрних правовідносин	26

ПЕРЕДМОВА

Вивчення аграрного права України – невід’ємна частина правової освіти студентів юридичних спеціальностей. Особливого значення набуває дослідження загальнотеоретичних засад аграрного права в сучасний період реформування економіки, здійснення аграрної і земельної реформи.

Норми аграрного права відіграють важливу роль у забезпеченні реалізації аграрної політики держави. Вирішення економічних та соціальних проблем села, всього агропромислового комплексу значною мірою залежать від їх правового забезпечення. Сучасний етап розвитку аграрного права України характеризується розширенням кола суб’єктів аграрних правовідносин. Так, в Україні створено законодавчу базу для розвитку різних форм господарювання на селі: державних, комунальних і приватних сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, фермерських господарств, приватних аграрних підприємств та ін. В умовах проведення аграрної реформи в Україні спостерігається також розширення системи аграрного права за рахунок виникнення нових аграрно-правових інститутів (інституту аграрної реформи; сільськогосподарської оренди; приватної власності на землю; фермерства тощо).

Аграрне право України є важливою навчальною дисципліною. У процесі її вивчення забезпечується поглиблення знань у сфері земельних, трудових, майнових, організаційних, соціальних та інших відносин, що виникають в сфері сільськогосподарського виробництва, виявлення їх специфіки, а також оволодіння нормативно-правовим матеріалом, необхідним у майбутній трудовій діяльності студентів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Аграрне право України» є формування системи знань з правового регулювання аграрних відносин, вироблення навиків правильного застосування нормативно-правових актів аграрного законодавства України.

Основними цілями вивчення дисципліни «Аграрне право України» є набуття студентами знань та розуміння змісту положень нормативно-правових актів, що застосовуються для регулювання аграрних відносин, застосування навичок та знань, набутих при вивченні теоретичного матеріалу, для самостійного розв’язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації правосуб’єктності учасників аграрних правовідносин, правильного тлумачення та застосування норм аграрного законодавства.

При вивченні дисципліни «Аграрне право України» застосовуються такі *форми організації навчального процесу*: лекції, семінарські (практичні) заняття, консультації, контрольна робота, екзамен, самостійна робота студентів. Методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять з дисципліни «Аграрне право України» підготовлено з урахуванням положень програми та робочої програми, вимог нормативних документів щодо регулювання навчального та освітнього процесів в обсязі, необхідному для повного й глибокого опанування

студентами основних положень дисципліни.

Даний посібник покликаний допомогти студентам в процесі вивчення дисципліни «Аграрне право України». *Основою підготовки до семінарських занять виступають навчальні підручники та посібники, які є загальними для всіх тем, а саме:*

1. Аграрне право : підручник / В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко, І.М. Кульчій та інші; за ред. А.М. Статівки. Харків : Право, 2018.
2. Аграрне право України: навч. посіб. у схемах / Оверковська Т. К.; Вінниц. нац. аграр. ун-т. Вінниця: Едельвейс і К, 2014. 188 с.
3. Аграрне право України: Навчальний посібник / Гаєцька-Колотило Я.З., Ільків Н.В. К.: Істина: 2008. 184 с.
4. Аграрне право України: Навчальний посібник / Харитоновна Т. Є., Каракаш І.І. Одеса: Юридична література, 2017. 436 с.
5. Аграрне право України: Підручник / Багай Н.О., Бондар Л.О., Гуревський В.К. та ін.; За ред. О.О. Погрібною. Київ: Істина, 2007 (2004, 2005).
6. Аграрне право України: підручник / Єрмоленко В.М., Гафурова О.В., Гребенюк М.В. та ін.; За заг. ред. В.М. Єрмоленка. К.: Юрінком Інтер, 2010. 608 с.
7. Аграрне право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П., В. М. Корнієнко, А.М.Статівка та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. Х.: Право, 2003. 240 с.
8. Аграрне право України: Підручник. 2-е видання перероблене і доповнене / Янчук В.З., Андрейцев В.І., Василюк С.Ф. та ін.; За ред. В.З. Янчука. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 720 с.
9. Аграрне право: конспект лекцій у схемах [Текст] / А. Г. Бобкова, Ю. М. Павлюченко; Донец. нац. ун-т. Донецьк: ДонНУ, 2013. 242 с.
10. Аграрне право: навч. посіб. / А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич. Харків: Юрайт, 2014. 352 с.
11. Аграрне право: навч. посіб. / Т. М. Дроздюк ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. К. : КНТЕУ, 2013. 199 с.
12. Аграрне право: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Жушман В.П., Уркевич В.Ю., Корнієнко та ін.; За ред. проф. В.П. Жушмана, А.М. Статівки. Харків: Право, 2010.
13. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Харків: Право, 2013. 326 с.
14. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: [монографія] / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2014. 268 с.
15. Дмитренко І.А. Аграрне право України: Підручник, 2-ге вид. перероб і допов. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 355 с.
16. Жушман В.П. Аграрне право та законодавство України (В питаннях та відповідях): Навчально-практичний посібник. Видання третє, доповнене та перероблене. Х.: ТОВ «Одісей», 2006.

17. Законодавство та право в агропромисловому комплексі України: навчальний посібник/ О.Ф. Мельничук, Н.П. Опольська. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2011. 334 с.

18. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.

19. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : [монографія] / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. Харків : Право, 2012. 448 с.

20. Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: монографія / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Право, 2016. 360 с.

У посібник включена тематика та зміст семінарських і практичних занять. До кожної теми, винесеної на семінарські заняття, сформульована анотація, методичні поради до її вивчення, які коротко визначають зміст теми, націлюють на вибір правильного підходу до аналізу теми, акцентують на проблемних моментах, вказують на вироблення схеми підготовки питань. До теми також подається перелік додаткової наукової літератури, ознайомлення з якою забезпечить глибший теоретичний аналіз відповідних питань, а також перелік нормативно-правових актів, які служать законодавчою основою регулювання даного виду відносин.

До тем, винесених на розгляд на семінарських (практичних) заняттях, поданий детальний перелік питань, які будуть розглядатись на занятті, перелік контрольних питань, що носять більш конкретний, деталізований характер, передбачають здійснення узагальнення чи навпаки конкретизації окремих положень теми, порівняння нормативних приписів, тлумачення норм тощо і забезпечують більш глибоке освоєння теми.

Також включені практичні завдання, які передбачають юридичний аналіз відносин, кваліфікацію юридичних фактів, що мали місце, вирішення на основі нормативно-правових актів правових конфліктів, ситуацій. При вирішенні практичних завдань, насамперед необхідно проаналізувати коло відносин, які склалися, та вибрати правові норми, що підходять для врегулювання в даному випадку. Вибравши норму, слід переконатись в її чинності та автентичності тексту, перевірити межі дії, щоб впевнитись, що саме вона (чи кілька норм), стануть нормативною підставою правової кваліфікації. В процесі аналізу норми відбувається також її тлумачення, з'ясування змісту з урахуванням вивчених теоретичних положень. Відповідь – вирішення практичних завдань – повинна бути максимально повною, обґрунтованою, з посиланням на конкретні статті нормативно-правових актів та визначенням можливих варіантів вирішення, які можуть відрізнятись в залежності від зміни обставин.

Підготовка до семінарських (практичних) занять не вимагає переписування в зошит підготовки до занять положень підручників чи статей нормативно-правових актів, однак для належних, обґрунтованих відповідей, в першу чергу на контрольні

питання та практичні завдання, в зошиті повинні бути вказані номери статей, їх положення, висновки по справі, результати вирішення конфліктів, які використовуються при відповідях, а також дають змогу викладачу оперативно перевірити підготовку до заняття.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Загальна частина

Тема 1. Аграрне право України як самостійна галузь права

Становлення сільськогосподарського (аграрного) права як галузі права. Розвиток аграрного права в умовах реформування аграрних відносин в Україні.

Поняття та ознаки аграрного права України. Предмет аграрного права як галузі права. Аграрні правовідносини, їх види. Методи правового регулювання аграрних відносин. Принципи аграрного права. Система аграрного права.

Співвідношення та взаємодія аграрного права з іншими галузями права.

Виникнення і розвиток науки аграрного права. Аграрне право як навчальна дисципліна.

Тема 2. Джерела аграрного права

Загальна характеристика аграрного законодавства України. Особливості аграрного законодавства на сучасному етапі.

Поняття і види джерел аграрного права. Конституційні засади аграрного права України. Закони в системі джерел аграрного права. Підзаконні нормативно-правові акти як джерела аграрного права, основні напрями їх регулювання. Характеристика, види і юридична сила локальних правових актів в сільському господарстві.

Систематизація аграрного законодавства. Перспективи вдосконалення аграрного законодавства України.

Тема 3. Державне регулювання сільського господарства в Україні

Поняття, зміст та принципи державного регулювання сільського господарства України. Форми і методи державного регулювання сільського господарства.

Система і повноваження органів управління у сфері сільськогосподарського виробництва.

Здійснення державного контролю та нагляду за додержанням аграрного законодавства. Теоретичні та практичні проблеми формування системи органів державного контролю в сільському господарстві.

Державна аграрна політика: поняття, правове регулювання, напрями діяльності. Правове забезпечення продовольчої безпеки. Правові засади гарантування продовольчої безпеки України.

Основні напрями та правові форми державної підтримки суб'єктів господарювання у сфері сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарське дорадництво.

Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сільському господарстві. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у сільському господарстві.

Тема 4. Суб'єкти аграрного права

Характеристика учасників сільськогосподарського виробництва як суб'єктів аграрного права, їх види. Поняття «сільськогосподарський товаровиробник» і «сільськогосподарське підприємство».

Сільськогосподарські підприємства як суб'єкти аграрних відносин: поняття, ознаки, види. Особливості правового становища сільськогосподарських підприємств кооперативного та корпоративного типів та їх об'єднання.

Загальна характеристика правового статусу фізичних осіб як суб'єктів аграрного виробництва. Фізичні особи як засновники, члени й учасники сільськогосподарських підприємств. Особливості правового становища найманих працівників та спеціалістів сільськогосподарських підприємств.

Тема 5. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань

Поняття та ознаки колективного сільськогосподарського підприємства.

Поняття, юридичні ознаки, особливості правосуб'єктності державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств. Правовий режим майна державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.

Поняття, правові ознаки та види сільськогосподарських товариств. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю. Правовий режим майна та землі сільськогосподарських товариств. Органи управління та контролю сільськогосподарського товариства та їх компетенція. Майнові фонди сільськогосподарського товариства.

Правовий статус об'єднань підприємств в сільському господарстві. Особливості різних видів об'єднань підприємств. Правове становище аграрної холдингової компанії. Порядок утворення та державної реєстрації аграрної холдингової компанії. Правовий режим майна аграрної холдингової компанії. Виробничо-господарська діяльність аграрної холдингової компанії та її правове забезпечення.

Тема 6. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів

Поняття та основні ознаки сільськогосподарських кооперативів та їх види. Кооперативні об'єднання.

Порядок створення сільськогосподарських кооперативів. Право членства у сільськогосподарських підприємствах кооперативного типу. Права та обов'язки членів сільськогосподарських кооперативів.

Правовий режим пайового та неподільного фондів підприємства. Правовий режим земельної ділянки кооперативу. Система органів самоврядування в кооперативних сільськогосподарських підприємствах. Особливості господарської діяльності сільськогосподарських кооперативів. Державна підтримка сільськогосподарських кооперативів.

Порядок припинення діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Тема 7. Правове становище фермерського господарства

Загальна характеристика Закону України «Про фермерське господарство». Поняття та юридичні ознаки фермерського господарства. Порядок створення та державної реєстрації фермерських господарств. Сімейне фермерське господарство.

Умови членства в господарстві. Права та обов'язки членів.

Земельні відносини у фермерських господарствах. Правовий режим майна у фермерських господарствах. Господарська діяльність фермерських господарств. Припинення діяльності фермерських господарств.

Тема 8. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств

Загальна характеристика законодавчого регулювання ведення особистих селянських господарств.

Поняття та ознаки особистого селянського господарства. Відмінність особистого селянського господарства від фермерського господарства.

Земельні відносини в особистому селянському господарстві громадян. Правове регулювання майнових відносин в особистих селянських господарствах. Господарська діяльність особистих селянських господарств.

Змістовий модуль 2.

Особлива частина

Тема 9. Правове регулювання використання природних ресурсів в сільському господарстві

Види використання природних ресурсів у сільському господарстві. Додержання екологічних вимог при використанні природних ресурсів у сільському господарстві.

Види використання земельних ресурсів у сільському господарстві. Права та обов'язки сільськогосподарських землекористувачів. Плата за землю: земельний податок і орендна плата.

Правове регулювання лісокористування у сільському господарстві. Правове регулювання використання водних ресурсів у сільському господарстві. Надрокористування у сільському господарстві.

Тема 10. Охорона довкілля в сільському господарстві

Правове регулювання охорони довкілля у сільському господарстві.

Правовий інститут меліорації земель у сільському господарстві. Правове регулювання хімізації сільського господарства. Державна реєстрація пестицидів та агрохімікатів. Правове регулювання застосування біотехнологій.

Правова охорона земель у сільському господарстві. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам. Підстави та порядок відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва.

Правове регулювання поведінки з відходами сільського господарства.

Тема 11. Правове регулювання виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств

Поняття і зміст виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Спеціалізація сільськогосподарського виробництва.

Правове регулювання фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. Оподаткування сільськогосподарських підприємств. Законодавче регулювання зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Загальна характеристика і особливості правового регулювання трудових відносин в сільськогосподарських підприємствах.

Тема 12. Правове забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції

Поняття і зміст безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Участь держави у забезпеченні безпечності та якості сільськогосподарської продукції і харчових продуктів. Права, обов'язки та відповідальність суб'єктів у сфері забезпечення безпечності та якості сільськогосподарської продукції.

Сертифікація як нормативні засади якості і безпечності сільськогосподарської продукції.

Тема 13. Екологізація аграрного виробництва

Правові засади екологізації сільськогосподарського виробництва.

Реалізація та правове забезпечення принципу екологізації аграрного виробництва у сфері використання земель сільськогосподарського призначення.

Органічне сільськогосподарське виробництво та його правова регламентація. Правове регулювання та реалізація принципу екологізації аграрного виробництва при використанні генетично-модифікованих організмів.

Тема 14. Договірне регулювання аграрних правовідносин

Поняття, види та особливості договірних зобов'язань в АПК.

Загальна характеристика договірних відносин з реалізації сільськогосподарської продукції. Поняття договору контрактації сільськогосподарської продукції.

Договори матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Договори фінансового лізингу за участю аграрних товаровиробників. Договори виробничо-технічного обслуговування (договори на агрохімічне обслуговування; договір на виконання авіаційно-хімічних робіт; договір на виконання робіт по терасуванню схилів, створенню полезахисних смуг; договори

на полив с/г культур; договори на ремонт та технічне обслуговування сільськогосподарської техніки).

Тема 15. Правове регулювання аграрного ринку

Правові засоби формування аграрного ринку. Поняття організованого аграрного ринку, його інфраструктура. Загальна характеристика учасників аграрного ринку. Правове становище аграрної біржі, її функції.

Державне регулювання цін на окремі види сільськогосподарської продукції. Поняття об'єктів державного цінового регулювання. Мінімальні та максимальні інтервенційні ціни. Порядок здійснення товарних та фінансових інтервенцій.

Правове регулювання ринку зерна. Державне регулювання ринку зерна та формування зернових ресурсів. Ресурси зерна державного продовольчого резерву та регіональні ресурси зерна. Загальна характеристика суб'єктів ринку зерна. Порядок декларування зерна. Правове регулювання контролю якості зерна. Порядок здійснення заставних закупок зерна. Поняття бюджетної позики у межах режиму державних заставних закупівель. Умови отримання позики. Порядок здійснення державних форвардних закупівель зерна.

Правове становище Аграрного фонду, його повноваження.

Загальна характеристика оптових ринків сільськогосподарської продукції. Порядок набуття юридичною особою статусу оптового ринку. Основні напрями діяльності. Державна політика підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції.

Тема 16. Правове забезпечення сільськогосподарської діяльності відповідно до вимог ЄС та СОТ

Організаційно-правове забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції в контексті вимог ЄС та СОТ.

Основні категорії та принципи виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції згідно з вимогами законодавства ЄС та права СОТ. Правове регулювання відносин щодо виробництва продукції рослинництва та тваринництва в межах СОТ.

Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства ЄС. Спільна аграрна політика та особливості державної підтримки аграрних підприємств в ЄС.

Тема 17. Захист прав сільськогосподарських товаровиробників

Загальна характеристика та основні способи захисту прав сільськогосподарських товаровиробників в сучасний період.

Правове регулювання юридичної служби в сільськогосподарських підприємствах. Права та обов'язки юридичної служби сільськогосподарських підприємств.

Судовий захист прав аграрних виробників.

Тема 18. Правове забезпечення соціального розвитку села

Законодавче регулювання пріоритетності соціального розвитку села.

Організаційно-економічні та правові заходи, що забезпечують пріоритетність соціального розвитку села. Заходи по культурно-побутовому обслуговуванню села. Пільги у фінансовому забезпеченні села і АПК.

Правове регулювання відносин у сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій. Правові засади диверсифікації сільських територій.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 3. Державно-правове регулювання сільського господарства

При роботі над темою необхідно з'ясувати розвиток системи державного управління у взаємозв'язку з політичними, економічними і юридичними аспектами реформування системи органів державного управління. Слід також звернути увагу на правове положення органів, які здійснюють державний контроль і державне управління сільським господарством, структуру, порядок утворення, компетенцію, організаційно-правові форми діяльності органів управління агропромисловим комплексом.

При вивченні теми доцільно проаналізувати основні напрямки державного регулювання:

- а) формування і функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства;*
- б) фінансування, кредитування, страхування, пільгове оподаткування;*
- в) розвиток соціальної сфери села тощо.*

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи державного регулювання сільського господарства України. Форми і методи державного регулювання сільського господарства.
2. Система органів управління у сфері сільськогосподарського виробництва.
3. Здійснення державного контролю та нагляду за додержанням аграрного законодавства.
4. Поняття та види державної підтримки сільського господарства, їх правова регламентація.
5. Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сільському господарстві.
6. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у сільському господарстві.

Контрольні питання:

1. Що таке продовольча безпека?
2. Які критерії застосовуються для оцінки стану продовольчої безпеки?
3. Які, на Вашу думку, держава повинна вживати заходи для розвитку аграрного сектору економіки?
4. Визначте завдання Міністерства аграрної політики та продовольства України?
5. Які зміни відбулися в системі органів державного контролю АПК?
6. Які повноваження Держпродспоживслужби України?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Схематично визначте структуру органів управління в АПК.
2. Складіть структуру органів контролю в АПК.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Засновник фермерського господарства «Мрія» звернувся до сільськогосподарської дорадчої служби за роз'ясненням, який податок він має сплачувати за землю, що перебуває в його власності та користуванні на праві оренди.

Якими нормативно-правовими актами слід керуватися у даному разі? Які податки має сплачувати фермерське господарство за землю, що перебуває у його власності та користуванні? Чи передбачені законодавством України пільги щодо оподаткування фермерських господарств? Підготуйте письмову відповідь.

2. Голова фермерського господарства «Зерно» звернувся до сільськогосподарської дорадчої служби за консультацією з таких питань:

а) чи може фермерське господарство отримати державну позику під заставу насіння соняшнику?

б) чи можливо отримані кошти витратити на погашення заборгованості з орендної плати за використання земельних ділянок, які фермерське господарство орендує, та на погашення податкової заборгованості?

Дайте обґрунтовану відповідь на ці питання. Якими нормативно-правовими актами слід керуватися у даному разі?

3. ТЗОВ «Колос» звернулося до дорадчої служби за консультацією щодо можливості компенсації вартості с/г техніки.

Чи може товариство претендувати на таку компенсацію?

Надайте вичерпну відповідь за яких умов та в якому порядку може бути надана така компенсація.

Література:

1. Білінська О. В. Правові засади державної аграрної політики України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Харків, 2013. 20 с.
2. Гафурова О. В. Соціальний розвиток села в Україні: теорія та практика правового регулювання: монографія. Київ: Ірідіум, 2014. 480 с.
3. Григор'єва Х. А. Концептуальні засади правового регулювання державної підтримки сільського господарства в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Одеса, 2020. 40 с.
4. Григор'єва Х. А. Надання державних гарантій як різновид кредитної підтримки сільського господарства: правові питання. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 8. С. 116—123. 21.
5. Григор'єва Х. А. Співвідношення правових категорій державної підтримки сільського господарства та державної аграрної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 64—68.

6. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення. Київ: Вид. О. М. Ешке, 2014. 268 с.
7. Єрмоленко В. М. Державна аграрна політика: поняття і принципи. *Правова політика Української держави: матер. Міжн. наук.-практ. конф., присв. 70-річчю Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника*. Т. 1. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені В. Стефаника, 2010. С. 28–32.
8. Костенко С. О. Аналіз правового забезпечення здійснення аграрної політики в Україні. *Держава і право. Юридичні науки*. 2016. Вип. 72. С. 362–372.
9. Роздайбіда О. В., Білінська О. В. Економіко-правові аспекти державної аграрної політики України. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 3. С. 152–161.
10. Курило В. Забезпечення продовольчої безпеки як принцип державного управління аграрним сектором економіки України. *Підпр-во, госп-во і право*. 2007. № 7. С. 79-80.
11. Курман Т. В. Теоретико-методологічні засади правового забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. .. докт. юрид. наук. Харків, 2019. 40 с.
12. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Аграрна політика та чинники її реалізації. *Економіка АПК*. 2019. № 10 С. 6.

Нормативно-правові акти:

1. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 15.05.1992 р.
2. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р.
3. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р.
4. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р.
5. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р.
6. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р.
7. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 05.01.2011 р.
8. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1437-р.
9. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. № 1158.
10. Про гарантування захисту економічних інтересів та поліпшення соціального забезпечення селян-пенсіонерів, які мають право на земельну частку (пай): Указ Президента України від 15.12.1998 р. № 1353/98.
11. Про деякі питання організаційно-правового забезпечення формування та регулювання ринку землі та захисту прав власників земельних ділянок: Указ Президента України від 25.07.2006 р. № 644/2006.
12. Про заходи щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 29.01.2001 р. № 62/2001.
13. Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента України від 19.08.2008 р. № 725/2008.
14. Про Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356/2000.

15. Про заходи щодо розвитку аграрного ринку: Указ Президента України від 30.08.2004 р. № 1021.

Тема 5. Правове становище сільськогосподарських підприємств та їх об'єднань

В аграрному секторі економіки представлені як специфічні тільки для неї форми підприємницької діяльності (наприклад, селянські господарства і сільськогосподарські кооперативи), так і аналогічні або близькі до тих, які широко використовуються практично у всіх галузях (наприклад, господарські товариства). Багато чисельність форм господарювання дозволяє використовувати різні критерії для класифікації видів сільськогосподарських підприємств.

Підприємства займають значене місце серед с/г товаровиробників. При підготовці необхідно звернути увагу на поняття та ознаки підприємства, які розкривають його сутність, з'ясувати, які на сьогодні існують види, організаційно-правові форми і категорії підприємств, розкрити особливості створення та функціонування окремих видів підприємств в сільському господарстві, розкрити майнову основу їх господарювання.

Вивчення питання про колективне с/г підприємство слід почати з аналізу законодавчого забезпечення існування колективних сільськогосподарських підприємств в Україні, дати характеристику Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство». Питання про ознаки колективного сільськогосподарського підприємства та його поняття потребує творчого підходу студентів та знань нормативно-правових актів основних галузей законодавства. Особливу увагу слід звернути на процес реформування колективних сільськогосподарських підприємств в умовах проведення аграрної реформи в Україні, з'ясувати основні форми використання майна та земель колективних сільськогосподарських підприємств в процесі їх реорганізації.

Важливе місце належить господарським товариствам якими згідно чинного законодавства є підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Традиційно класифікація господарських товариств здійснюється за способами формування, функціонування статутного капіталу і обсягами відповідальності учасників за зобов'язаннями товариства. Необхідно визначити правове становище господарських товариств в АПК та засвоїти організаційно-правові форми акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю.

Студентам необхідно звернути увагу на правову природу такого явища, як господарські об'єднання в сільському господарстві, виділити їх основні ознаки та особливості.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Поняття, юридичні ознаки, особливості правосуб'єктності державних і комунальних сільськогосподарських підприємств.
2. Правовий режим майна державних (комунальних) сільськогосподарських підприємств.
3. Поняття та ознаки колективного сільськогосподарського підприємства.
4. Організаційно-правові форми реорганізації колективних сільськогоспо-

дарських підприємств в умовах аграрної реформи.

5. Поняття, правові ознаки та види сільськогосподарських товариств.

6. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.

7. Правовий режим майна та землі сільськогосподарських товариств. Майнові фонди сільськогосподарського товариства.

8. Правовий статус об'єднань підприємств в сільському господарстві.

9. Виробничо-господарська діяльність аграрної холдингової компанії та її правове забезпечення.

Контрольні питання:

1. Особливості правового режиму майна державних та комунальних сільськогосподарських підприємств.
2. Який порядок створення державних та комунальних с/г підприємств? Порядок припинення діяльності державних та комунальних с/г підприємств?
3. Вкажіть, які ознаки колективного сільськогосподарського підприємства притаманні йому як суб'єкту аграрного землекористання.
4. Порядок та особливості утворення сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.
5. Які особливості створення, управління аграрних холдингових компаній?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Розкрийте спільні та відмінні риси між комунальним та державним підприємством.

2. Визначте відмінності у правовому статусі колективних сільськогосподарських підприємств та державних сільськогосподарських підприємств.

3. Складіть порівняльну таблицю органів управління сільськогосподарського акціонерного товариства і товариства з обмеженою відповідальністю.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Член колективного сільськогосподарського підприємства «Нива» Кондратюк звернувся з позовною заявою до суду про виплату йому підприємством щорічних дивідендів на пай.

Представник колективного сільськогосподарського підприємства «Нива» в судовому засіданні пояснив, що, оскільки такі відносини Статутом підприємства не врегульовані, за рішенням правління щорічні дивіденди на паї усіх членів підприємства були зараховані у збільшення їх часток в пайовому фонді.

Яке рішення у справі повинен прийняти суд? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. З метою відчуження устаткування цеху з виробництва ковбасних виробів, Державне сільськогосподарське підприємств подало до регіонального відділення фонду державного майна України наступні документи: своє звернення стосовно відчуження зазначеного майна, техніко-економічне обґрунтування доцільності відчуження такого майна та напрямів використання коштів: відомості про вартість майна, акт його інвентаризації, акт технічного стану майна. Але регіональне відділення фонду державного майна відмовило підприємству у наданні погодження щодо відчуження державного майна.

Поясніть, чи правомірні дії регіонального відділення ФДМУ.

На якому речовому праві закріплюється майно за комерційним державним сільськогосподарським підприємством.

Розкрийте порядок відчуження державного майна.

3. У процесі приватизації державного підприємства «Урожай» прийнято рішення про передачу 30 % акцій акціонерному товариству «Добробут», 25 % акцій – працівникам підприємства, що приватизується, а решту залишити в державній власності.

Прокоментуйте законність прийнятого рішення. Який порядок приватизації такого виду державних сільськогосподарських підприємств встановлено законом?

4. У Статуті колективного сільськогосподарського підприємства «Промінь» записано, що майно підприємства належить його членам на праві приватної власності. Члени підприємства розпоряджаються належним їм майном за взаємною домовленістю.

Дайте правовий аналіз зазначеної норми Статуту.

Яка юридична природа власності в колективному сільськогосподарському підприємстві?

Хто є суб'єктом права власності на майно в колективному сільськогосподарському підприємстві?

Яким чином здійснюється розпорядження майном, належним такому підприємству?

Література:

1. Бургер (Костур) О.Д. Організаційно-правові форми ведення товарного сільськогосподарського виробництва в Україні та державах СНД: порівняльно-правовий аналіз: монографія / наук. ред.: Н. О. Багай; Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ: Супрун В. П. [вид.], 2019. 187 с.
2. Дударенко В.В. Правовий статус аграрних холдингів в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект: дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Кив, 2019. 258 с.
3. Єрмоленко В.М. Майнові правовідносини приватних сільськогосподарських підприємств: теорія, законодавство, практика. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2005. 304 с.
4. Єрмоленко В.М. Теоретичні проблеми аграрних майнових правовідносин: монографія. К. : Магістр-XXI сторіччя, 2008. 188 с.
5. Жушман В., Уркевич В. Правове регулювання майнових аспектів діяльності фермерських господарств за новим законодавством України: окремі проблеми. *Право України*. 2004. № 6. С.

46–50.

6. Коваленко Т. Правові аспекти ліквідації недержавних сільськогосподарських підприємств у процесі їх реструктуризації організації. *Право України*. 2003. № 6.
7. Корнєєв Ю.В. Поняття власності аграрних підприємств кооперативного типу. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні*: матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1-2 листопада 2013 р.). Харків, 2013. С. 136-138.
8. Костур О.Д. Види сільськогосподарських підприємств за законодавством України та держав СНД. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Вип.20. С.69-72.
9. Курман Т. В. Правовое обеспечение хозяйственной деятельности государственных специализированных сельскохозяйственных предприятий : монография. СПД-ФЛ Чальцев А. В., 2006. 208 с.
10. Машковська Л. Казенне підприємство: поняття, ознаки і права природа. *Юридична Україна*: Щомісячний правовий часопис. 2014. №2. С.57-63.
11. Проблеми права власності та господарювання у сільському господарстві: монографія / за ред. В. І. Семчика. Київ: ІДП НАН України, 2001. 216 с.
12. Статівка А.М. Правові засади сучасної аграрної реформи в Україні та роль селянина в її проведенні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2014. Вип. 197. Ч. 1. С. 45-55.
13. Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія Х. : Харків юридичний, 2007. 494 с.
14. Хорошевська О.І. Правові аспекти паювання майна колективних сільськогосподарських підприємств в Україні: автореферат : дис. ... к.ю.н.: 12.00.06. Кив, 2019. 18 с.
15. Цюцик О.В. Організаційно-правові форми сільськогосподарських товаровиробників. Л.: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. 564 с.

Законодавство:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1994 р. № 254к/96-ВР.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436 – IV.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435 – IV.
4. Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 14.02.1992 р.
5. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII.
6. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09. 2008 р. № 514-VI.
7. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII.
8. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV.
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань Закон України від 15.05.2003 № 755– IV.
10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
11. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII.
12. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V.
13. Про Фонд державного майна України: Закон України від 09.12.2011 р. № 4107-VI
14. Про заходи щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 29.01.2001 р. № 62/2001.
15. Про врегулювання питань щодо забезпечення захисту майнових прав селян у процесі реформування аграрного сектору економіки: постанова КМУ від 28.02.2001 р. № 177.
16. Про корпоратизацію підприємств: Указ Президента України від 15.06.1993 № 210/93.
17. Про затвердження порядку відчуження об'єктів державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 р. № 803.
18. Про затвердження порядку списання об'єктів державної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2007 р. № 1314.

19. Деякі питання призначення керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки та членів їх наглядових рад: Постанова КМУ від 21.03.2018 р. № 190.
20. Про порядок проведення конкурсного відбору керівників держаних суб'єктів господарювання: постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2008 р. № 777.

Тема 8. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств

При вивченні теми студенти повинні виявити істотні особливості особистого селянського господарства, з'ясувати специфіку його правового статусу в системі суб'єктів аграрних відносин.

На основі поняття та ознак особистого селянського господарства громадян необхідно розмежувати його із фермерським господарством.

Аналіз земельних і майнових відносин в особистих селянських фермерських господарствах повинен ґрунтуватися на знаннях студентів нормативно-правових актів не лише аграрного, але й земельного, цивільного законодавства.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Поняття та юридичні ознаки особистого селянського господарства.
2. Право членства в особистому селянському господарстві. Права та обов'язки членів.
3. Право на використання земельних ділянок як основи для ведення особистого селянського господарства.
4. Правовий режим майна, що використовується для ведення особистого селянського господарства (суб'єкти та об'єкти права власності).
5. Особливості господарської діяльності особистих селянських господарств. Надання послуг у сфері сільського (зеленого) туризму.
6. Державна підтримка особистих селянських господарств.

Контрольні питання:

1. Дайте власне визначення особистого селянського господарства. Які його ознаки, на Вашу думку, є найбільш характерними в сучасний період?
2. Чи має особисте селянське господарство статус юридичної особи?
3. Яким чином здійснюється облік особистих селянських господарств?
4. Який максимальний розмір земельної ділянки, що може надаватися для ведення особистого селянського господарства?
5. Які земельні права та обов'язки членів особистого селянського господарства?
6. Правові форми реалізації продукції особистого селянського господарства.
7. Визначте правові підстави для припинення діяльності особистих селянських господарств.

8. Які пільги передбачені чинним законодавством для особистих селянських господарств? Якими нормативно-правовими актами вони врегульовані?
9. Чи може особисте селянське господарство застосовувати працю найманих осіб за трудовим договором?
10. Яку діяльність здійснюють особисті селянські господарства?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Здійсніть порівняльну характеристику правового становища фермерського та особистого селянського господарств.

2. Визначте основні напрями державної підтримки особистого селянських господарств.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Гр-ну М. за рішенням сільської ради було передано безплатно у власність 1 га сільськогосподарських угідь для ведення особистого селянського господарства. М. повторно звернувся до сільської ради з проханням додатково надати у користування земельну ділянку площею 1 га.

Сільська рада відмовила заявнику, пояснивши, що надання земельних ділянок площею більше 1 га для ведення особистого селянського господарства належить до компетенції обласної ради, куди і порадила звернутися гр. М.

Чи допущені порушення чинного земельного законодавства сільською радою в цьому випадку? Який порядок надання земель для ведення особистого селянського господарства?

2. Н. звернувся до сільської ради із заявою про виділення йому на праві власності із земель комунальної власності земельної ділянки сільськогосподарського призначення розміром 1,5 га для ведення особистого селянського господарства. Оскільки в його плани входило займатися вівчарством і виноградарством, він просив, щоб її складали пасовища наполовину з ріллею.

При прийнятті заяви секретар сільської ради зауважила про необхідність додати виписку із трудової книжки Н., яка засвідчує стаж його роботи у сільському господарстві і здатність господарювати на землі, що він і зробив.

Рішенням сесії сільської ради у виділенні земельної ділянки Н. було відмовлено на тій підставі, що у 2000 р. він уже реалізував своє право на безоплатне отримання земельної ділянки для ведення ОСГ, натомість запропоновано укласти договір оренди або купівлі-продажу земельної ділянки.

Чи правомірні вимоги Н. та дії сільської ради? Прокоментуйте ситуацію.

3. Подружжя В. разом із повнолітнім сином займаються веденням особистого селянського господарства на земельній ділянці загальною площею 6 га, отриманої у власність. Половину власного будинку вони використовують для надання послуг

із розміщення осіб, відпочиваючих у сільській місцевості. У 2015 р. батько при виході із сільськогосподарського кооперативу отримав земельну ділянку в рахунок земельного паю, яку передав в оренду фермеру Іващенко.

Фіскальна служба надіслала В. лист, в якому зобов'язала його для розрахунку оподаткованого доходу надати довідку про наявність у власності для ведення особистого селянського господарства земельної ділянки, а також про самостійне вирощування ним продукції тваринництва. Крім того, у листі містилося попередження про заборону без державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства у сфері сільського зеленого туризму одночасно більше ніж 10 відпочиваючим.

В. звернувся за роз'ясненням щодо правомірності вимог фіскальної служби звернувся до юридичної консультації. Підготуйте письмову відповідь.

4. Для реалізації надлишків вирощеної овочевої продукції (перцю, цибулі, капусти) 17-річний С., який разом із батьками займався веденням особистого селянського господарства, без їх дозволу уклав договір купівлі-продажу зазначеної продукції з приватним підприємцем. Водночас з дозволу батьків він реалізував на одному з ринків м. Івано-Франківська молоко і молочну продукцію, які були вироблені в особистому селянському господарстві.

Дайте відповідь на запитання:

1) *чи мав право С. укласти договір щодо реалізації сільськогосподарської продукції;*

2) *у яких формах здійснюється реалізація надлишків сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських господарствах;*

3) *яких вимог мають дотримуватися громадяни при реалізації на ринках сільськогосподарської продукції тваринного походження, виробленої в особистих селянських господарствах?*

Література:

1. Гафурова О. В. Проблеми правового регулювання діяльності особистих селянських господарств. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 280 – 284.
2. Губені Ю.Е., Коверко Ю.А., Оліщук П. О. Розвиток особистих селянських господарств в умовах інституціональних змін. *Науковий журнал «Економіка України»*. 2017. 3 (664). С. 59-67.
3. Державна аграрна політика України: проблеми правового забезпечення: монографія / за ред. В. Ю. Уркевича та М. В. Шульги. Київ : Вид. О. М. Ешке, 2014. 268 с.
4. Носік В.В., Коваленко Т.О., Лебідь В.І., Марченко С.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про особисте селянське господарство» / За ред. канд. юрид. наук, доц. Носіка В.В. К.: Кондор, 2004. 252 с.
5. Лебідь В. І. Правове становище особистих селянських господарств в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.06. К., 2002.
6. Лідовець Т.М. Право на забудову житлових, господарських будівель та споруд на землях, відведених для особистих селянських господарств. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. №1(5). С.1 – 11.

7. Лушпаєв С. Правове становище сімейного фермерського господарства: окремі питання // *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 107 – 110.
8. Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні: Монографія / Семчик В.І., Кулинич П.Ф., Погрібний О.О., Пащенко О.М., Проценко Т.П. та ін.; За ред. В.І.Семчика. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. 280 с.
9. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.
10. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : [монографія] / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. Харків : Право, 2012. 448 с.
11. Проблеми права власності та господарювання у сільському господарстві: Монографія / Семчик В.І., Проценко Т.П., Кулинич П.Ф., Поліводський О.А., Сонюк В.А. та ін. ; під ред. В.І.Семчика. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2001. 216 с.
12. Уркевич В. Ю. Правові аспекти членства в особистому селянському господарстві. *Право України*. 2005. № 1. С. 80–82.
13. Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія. Х.: Харків юрид., 2007. 496 с.
14. Хвасенко А. А. Правове забезпечення розвитку особистих селянських господарств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06. Х., 2002.
15. Хвасенко А. А. Правове регулювання особистого селянського господарства громадян. *Право України*. 2002. № 4. С. 40–42.

Законодавство:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001р.
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р.
7. Закон України “Про особисте селянське господарство” від 15.05.2003 р.
8. Закон України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р.
9. Закон України “Про оренду землі” від 06.10.1998 р.
10. Закон України “Про туризм” від 15.09.1995 р.
11. Про затвердження Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 14.04.2017 р.
12. Про затвердження Інструкції з ведення господарського обліку в сільських, селищних та міських радах: наказ Державної служби статистики України від 11.04.2016 р.
13. Про затвердження Ветеринарних та санітарних вимог до пунктів закупівлі молока від тварин, які утримуються в особистих селянських господарствах : наказ Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту ветеринарної медицини від 21.03.2002 р.
14. Інструкція по обліку молодняка тварин, птиці та тварин на відгодівлі: дод. до наказу Міністерства сільського господарства і продовольства України від 15.01.1997 р.
15. Про затвердження Ветеринарних та санітарних вимог до пунктів закупівлі молока від тварин, які утримуються в особистих селянських господарствах : наказ Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту ветеринарної медицини від 21.03.2002 р.
16. Про затвердження Ветеринарно-санітарних вимог утримання птиці в особистих селянських господарствах: наказ Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту ветеринарної медицини від 19.12.2006 р. № 100.
17. Про затвердження Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р.

Тема 14. Договірне регулювання аграрних правовідносин

Слід зазначити те, що аграрне право не визначає загальні положення про договори, правочини; всі аграрно-правові договори підпорядковуються загальним правилам цивільного законодавства. Аналіз договірних відносин сільськогосподарських підприємств базується на знаннях норм цивільного права про договірні зобов'язання. Разом з тим договори, стороною яких виступають сільськогосподарські підприємства, мають свою специфіку, пов'язану зі статутною діяльністю сторін. Відповідно, зі всієї системи договорів, які можуть укласти сільськогосподарські суб'єкти, необхідно вибрати найбільш специфічні види договорів і проаналізувати їх, посилаючись на відповідні нормативно-правові акти.

Щоб досягти як практичної, так і наукової мети в аграрному праві провадиться класифікація договорів у сільському господарстві за певними ознаками. Серед основних видів договорів слід проаналізувати із купівлі-продажу, дарування, ренти; при цьому як різновид зобов'язань купівлі-продажу виокремлюються роздрібна купівля-продаж, поставка, контрактація сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, міна.

Формування державних ресурсів сільськогосподарської продукції, забезпечення населення продовольством, а переробних підприємств – сировиною значною мірою залежать від чітко налагодженої системи договірних відносин із закупівель цієї продукції у сільськогосподарських товаровиробників за договорами контрактації. Особливе місце в системі реалізації сільськогосподарської продукції український законодавець відводить біржовим договорам, розвиток яких покладається на спеціалізовані аграрні біржі (цьому виду договорів буде присвячено окреме семінарське заняття).

Потреба в рентабельному й конкурентоспроможному вітчизняному виробництві продуктів харчування та сировини змушує аграрних підприємців активно використовувати досвід вітчизняної та закордонної аграрної науки й новітні енергозберігаючі, еколого безпечні технології. Тому в умовах ринкової економіки дедалі більшого значення набувають договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Поняття, види та особливості договірних зобов'язань в АПК.
2. Загальна характеристика договірних відносин по реалізації сільськогосподарської продукції.
3. Договори матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств.
4. Договори виробничо-технічного обслуговування в сільському господарстві.

Контрольні питання:

1. Які особливості притаманні аграрно-правовим договорам?
2. Назвіть основні критерії для класифікації договорів у сільському господарстві та види таких договорів.
3. Шляхом укладення яких договорів аграрні товаровиробники мають можливість здійснювати реалізацію своєї продукції?
4. Прокласифікуйте договори на використання науково-технічної

продукції у сільському господарстві.

5. Які особливості договорів кредитування за участю аграрного суб'єкта?
6. Порядок розгляду спорів, які виникають з договірних відносин, однією зі сторін в яких є суб'єкти аграрного підприємництва.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Здійсніть класифікацію договірних зобов'язань за різними критеріями.
2. Особливості укладення та виконання договорів контрактації в аграрному секторі.
3. Охарактеризуйте договір фінансового лізингу за участю аграрних товаровиробників.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Правління колективного сільськогосподарського підприємства «Зоря» запропонувало вам, як приватному адвокату, підготувати проект договору купівлі-продажу цукру іноземній торговій фірмі.

Виконайте замовлення клієнта.

Які нормативно-правові акти слід використати при підготовці такого контракту?

2. Колективне сільськогосподарське підприємство «Сяйво» уклало договір з приватним підприємством «Комплекс» на будівництво приміщення ферми для великої рогатої худоби. У зв'язку з тим, що будівництво ферми не було завершено у встановлений строк і худоба утримувалась в старому холодному приміщенні, 15 корів загинуло.

В договорі зазначалось, що «за прострочення виконання договору підрядчик несе відповідальність згідно з вимогами чинного законодавства».

Як юрист колективного сільськогосподарського підприємства, підготуйте претензію від імені підприємства. Обґрунтуйте розмір відповідальності підрядника.

3. Державне с/г підприємство закупив у фермера 200 ц сортового жита і здав його державі в рахунок виконання договору контрактації.

Дайте правову оцінку цих дій.

4. Фермер Свиридов мав 50 га ріллі і стільки ж землі під сінокіс із розташованими на ній природними водоймами. Він засіяв 25 га ріллі озимою пшеницею, а решту земельної ділянки засадив тютюном. Облдержадміністрація дала вказівку Свиридову засіяти всю площу орної землі озимою пшеницею, мотивуючи тим, що область зобов'язалася передати державі на закупівлю на 500 тис. т зерна більше, ніж у минулому році. Водночас облдержадміністрація

попередила Свиридова, що фермерське господарство повинно займатися виробництвом сільськогосподарської продукції і сировини, а не тютюну, який до них не належить. Проте Свиридов уклав форвардну угоду з Харківською тютюновою фабрикою про реалізацію їй тютюну.

Оцініть дану ситуацію і дайте письмову відповідь на такі запитання: якою правосуб'єктністю володіють фермерські господарства; чи правомірні вимоги облдержадміністрації?

Охарактеризуйте форвардну угоду.

5. У проекті договору між СГК «Мрія» і райагрохімслужбою на виконання робіт з агрохімічного обслуговування (ґрунтів, наземних вод (водоймищ), артезіанських колодязів та ін.) було зазначено:

- основна кількість робіт виконується під час весняно- та осінньо-польового сезонів;

- робоча сила надається замовником у кількості та у строки (навіть дні), названі виконавцем;

- засоби пересування, житлове приміщення для робітників виконавця, виробниче приміщення, харчування надаються виконавцю безкоштовно, тобто за рахунок замовника;

- після відбору зразків замовник переводить на розрахунковий рахунок виконавця аванс у розмірі 75 % договірної вартості робіт;

- приймально-здавальний акт складається один — після виконання всього обсягу робіт — для здійснення кінцевого розрахунку;

- у разі неявки представника замовника акт складається без його участі з повідомленням райдержадміністрації;

- у разі ненадання робітників, транспорту, матеріалів, приміщення для робіт, житла працівникам у зазначені строки простій технічного персоналу виконавця оформляються актом в односторонньому порядку; у разі неявки замовника оплачується замовником у розмірі затвердженої вартості техніко-дня за кожний день простою.

Правління СГК «Мрія» не погодилося з умовами договору і звернулось за захистом до суду.

В яких правових відносинах перебували сторони за договором?

Література:

1. Аграрне право України: Навчальний посібник / Харитонова Т. Є., Каракаш І.І. –Одеса: Юридична література, 2017. – 436 с.
2. Гуторов А. О. Теоретико-методологічні засади контрактації в аграрному секторі економіки. *Агросвіт*. 2016. № 15 – 16. С. 14 – 21.
3. Замрига А.В. Загальні аспекти та перспективи правового регулювання контрактації сільськогосподарської продукції. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 87 – 91.
4. Осадько А.С. Роль договору лізингу в сільському господарстві. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Право. Київ, 2014. Вип. 197, ч. 2. С. 91–95.

5. Марич Х. М. Поняття, особливості та види договорів в агропромисловому комплексі. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Юридичні науки. 2015. № 813. С. 324-330. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_813_53.
6. Муді Р. Експортно-імпортні операції з країнами ЄС: сільськогосподарська продукція : посіб. з правових питань / Р. Муді, О. Поліводський. К. : Європейська Комісія, 2005. 106 с.
7. Осадько А.С. Правове регулювання лізингових відносин за участю сільськогосподарських товаровиробників: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2016. 20 с.
8. Поліводський О.А. Правове регулювання реалізації сільськогосподарської продукції: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.06 / НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 1999. 17 с.
9. Правове регулювання виробництва сільськогосподарської продукції: навч. посіб. / за ред. А. М. Статівки. Харків: Юрайт, 2015. 241 с.
10. Світличний О. П., Гуд А. М. Адміністративний договір в аграрному секторі економіки України. *Приватне та публічне право*. 2017. № 4. С. 106 – 109.
11. Статівка А.Н. Договори в агропромисловому комплексі України в умовах ринка. Харків: Право, 1997. 239 с.
12. Статівка А.М. Договори в системі агропромислового комплексу України в умовах ринкових відносин: автореф. дис. ...доктора юридичних наук. Харків, 1998. 32 с.
13. Статівка А. Н. Новые виды договорных отношений с участием аграрных товаропроизводителей : монография. Х.: Право, 1999. 124 с.

Законодавство:

1. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 р.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.
3. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 р.
4. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004р.
5. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р.
6. Про аграрні розписки: Закон України від 6 листоп. 2012 р.
7. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 р.
8. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 року
9. Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 7 травня 1996 р.
10. Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10 вересня 1999 р.
11. Про меліорацію земель: Закон України від 14.01.2000 р.
12. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р.